

Din-devlet birlikteliği bu ülkenin kaderidir

GERÇEK HAYAT 25 OCAK 2016

Ülkemizin Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kuruma ihtiyacı var mı?

Tabii ki, mutlaka var. Diyanet'in görevleri ilgili kanunda sıralanmış: Dinin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek. Özellikle son ikisini önemsiyorum. Sondan başlayayım. 1924'te Diyanet'in kurulma kararı alınınca, Atatürk'e "Böyle bir kurum laik Fransa'da yok" deniliyor. Onun da şöyle bir cevap verdiği rivayet ediliyor: "Be çocuk, Sultanahmet'e imamı kim atayacak?" Mesele sadece imam ataması gibi görülüyor belki ama öyle değil. Anadolu'yu büyük Türk göçü sonrasında değişik cemaatler İslamlaştırdı. Daha sonra Selçuklu'da da benzer bir kuruma rastlıyoruz ama asıl Osmanlı'da görüyoruz bunu. Devletin en yüksek dini kurumu olan Şeyhülislamlık Anadolu'daki bu cemaatleri bir araya getirdi; onları resmi bir çatı altına aldı. Yani dini cemaatler, tarikatlar, çeşitli davet grupları taa başından beri bu coğrafyanın değişmez bir parçası. Böyle olunca "şu camiye, bu camiye imamı kim atayacak" sorusu, "imamın maaşını kim ödeyecek" türünden basite indirgenecek bir soru değil.

Diyelim Diyanet kapatıldı, nasıl bir tablo çıkar karşımıza?

Eğer dini alanı, ibadet mekânlarını düzenleyecek bir üst kurum olmazsa, önce cemaatlerin kendi aralarında çatışma, çekişme ihtimali ortaya çıkacak. “Şurası bizim olsun, burası bizim olsun” diye. Bu topraklarda bin yıllık bir tarihimiz var. Köklü dini kurumlarımız var. Bunlar kimin eline kalacak? Bundan daha önemli bir sorun, devletle dinin çatışması mevzu bahis olacak. Devlet dine yüklenerek onu manipüle etmek isteyecek, dindarlar direnecek. Öte yandan cemaatler de devlet üzerinde egemenlik kurmak isteyecek. Bu doğal bir çatışmadır. Diyanet gibi bir kurum bu iki sorunu giderici bir fonksiyon icra ediyor. Bu ne demek? Çatışmanın önlenmesi, huzur ve güvenin sağlanması, hem devletin hem de sivil dini hayatın zarar görmemesi demek. Din-devlet birlikteliği bu ülkenin kaderidir. Söylediğim sebeplerden dolayı din devletle işbirliği yapmak ve çatışmamak zorunda. Bu ülke bin yıla yakın bu şekilde yönetildi. Bu ülkenin İslamlaşması bu şekilde gerçekleşti. 600 yıllık Osmanlı bu şekilde devam edebildi.

Âyinesi iştir kişinin lafa bakılmaz

Devlet-Diyanet ilişkisinin riskleri yok mu?

Tabii ki var. Bir defa Diyanet devletin çizdiği sınırlar dışına çıkamıyor, çıkmakta zorlanıyor.

Nasıl sınırlar mesela?

Devlet kendinin laik olduğunu söylemiş. Bu zaten bir çerçeve oluşturuyor. İkinci bir handikap, Diyanet resmi bir kurum olarak duruyor. Ancak hükümetler değişiyor. Her hükümet kendi mührünü Diyanet’e vurmak istiyor. Bu riskleri kabul ediyoruz. Fakat kanaatimce Diyanet bu iki handikaba rağmen yapabileceğinin en iyisini yapmıştır. “Diyanet şunun için dizayn edildi” türünden teorik tartışmalara girmek yersiz. Âyinesi iştir kişinin lafa bakılmaz. Din İşleri Yüksek Kurulu eski başkanı Raşit Küçük, kurulun vermiş olduğu tüm fetva ve kararları inceletmiş. 70-80 yıllık büyük birikim. Diyor ki

Raşit Hoca, İslam'ın genel ilkelerine aykırı hiçbir kararın olmadığını gördük. Bunun içinde 1960 darbesi, 28 Şubat gibi olağanüstü dönemler de var. Mehmet Nuri Yılmaz başkanlığı döneminde mesela, 28 Şubat etkisiyle başörtüsüne karşı büyük saldırıların olduğu bir dönemde dahi, devlet başörtüsü aleyhine kullanılabilir bir fetvayı bu kurumdan alamamıştır. Resmen özerk bir kurum olmamasına rağmen kendi doğallığı ve dinamikleri içinde özerk olabilmeyi başarabilmiş bir kurumdan bahsediyoruz.

Peki diğer İslam ülkelerinde, Mısır, Pakistan, Suudi Arabistan gibi ülkelerde sistem nasıl işliyor? Diyanet benzeri kurumları yok bildiğimiz kadarıyla.

Haklısınız, bu türden bir kurum pek yok. Özellikle Mısır ve Pakistan, bu iki ülke konumuz açısından çok önemli. Diyanet'in yokluğu durumunda olayların nasıl işlediğini görebilmemiz adına iyi bir laboratuvardır bu iki ülke. Şimdi bunlar ülkedeki camileri dini grupların elinden toplamaya çalışıyor. Cemaatlerin kendi imamlarını atamaları, onların maaşlarını kendileri ödemeleri ilk bakışta güzel gibi görünüyor. Ama gelinen noktayı anlayabilmemiz için mesela Pakistan'ın durumuna bakmamız lazım. Modernist cemaatlerden katı selefi yapılara kadar dini yelpazenin her tarafından güçlü cemaatlerin olduğu bu ülkede, farklı cami cemaatleri birbirlerinin camilerini bombalıyorsa, varılan netice ortadadır. Doğru, yüksek bir dini kurum devletten bağımsız olmalı. İdeal olan budur. Bunu kabul ediyorum. Diyanet de bunun farkında ve kendisini yapısal olarak özerk hale getirmek istiyor. Mehmet Görmez'in bu konuda demeçleri var. Hazırlıkları da var. Fakat resmi düzlemde de bu gerçekleşmeli, kalıcı olmalı.

Fetvanın sınırı olmaz

Bizde bu bahsettiğimiz ülkelerdeki gibi bir cemaatleşme eğilimi var mı?

Birbirleriyle çatışabilecek boyutta yaygın ve güçlüler mi?

Pakistan kadar olmasa bile o potansiyel var. Pakistan kadar olmamasının bir nedeni de önce Şeyhülislamlığın, ardından Diyanet'in mevcudiyeti. Bu yüzden Türkiye'de

oralardaki gibi cemaat enflasyonu yok. Bu da bir güzelliştir. Fakat İslami cemaatleri takip ettiğimizde birbiriyle kavgaya tutuşmaya hazır, kılıçlarını çekmiş birçok yapının olduğunu görürüz. Şu an bu üstteki yapıdan çekindikleri için veyahut onun karşısında başarısız kalacaklarını hesap ettikleri için meydan okumamayı yeğliyorlar.

Birtakım fetva tartışmaları yaşandı son dönemde. İçeriği rahatsız edici sorular üzerinden Diyanet'e yoğun biçimde saldırıldı (Başkan Mehmet Görmez malum sorunun sisteme dışardan sızan birileri tarafından yazıldığını açıkladı gerçi). Sizce bu gibi soruların cevaplanması hususunda Diyanet'in sorumluluğu nedir? Cevap vermemek de bir tercih sayılabilir mi?

Önüne bir problem gelmişse, fetva makamında olan sivil ya da resmi şahıs bunu çözmek zorundadır. Yani zaman zaman öyle özel hadiseler gelir ki toplumun kabul edemeyeceği şeyler olabilir bunlar. İnsanlar sağlıklı sağlıksız çok farklı kişiliklere sahiptir, insanın olduğu yerde her türlü vaka olabilir. Müftüye birisi gelmişse ve dini bir cevap bekliyorsa o müftünün görevi bir çözüm sunmaktır. Burada aslında tartışmamız gereken, bir vakanın özel mi kalacağı yoksa bir numune olarak duyurulup duyurulmayacağıdır. Bazı meseleler vardır ki o şahsın özeldir ve fetva dediğimiz şey zaten o şahsın yaşadığı duruma sunulan özel bir çözümdür. Diğer insanları bağlamaz. Dolayısıyla fetva özelse özel kalması gerekir. Aynı psikiyatrist ile hastasının ilişkisi gibi. Dolayısıyla Diyanet'e böyle sorular sorulmasını garipsemiyorum.

Alevilerin Diyanet'in bir parçası olması gerektiği yönünde tartışmalar var. Alevilik Diyanet İşleri'nde temsil edilmeli mi sizce?

Diyanet'in böyle bir talebi yok. Yani Aleviler bize bağlı olsun diye herhangi bir talebi yok. Alevilerin de talepleri yok bildiğim kadarıyla. Tabii resmi söylem bu olmasa da Diyanet'in çoğunlukla Sünni vatandaşlara hizmet veren bir kurum olması, Sünni olmayan Müslümanların da benzer bir kurumdaki mahrum olmaları bir gerginlik konusu olmuştur her zaman. Mezhep farklılığımızın olduğu bir gerçek. Alevilerin şu

anki temayülü, doğrudan devlete bağılı bir kurum içinde temsil edilmemektir. Daha özerk, ama devletin de regüle edeceği bir kurum içinde temsil edilelim demelerinden daha doğal bir şey olmasa gerek. Bu onların en başta gelen hakkıdır. Devlet bunun üzerinde çalışıyor. Yeni anayasa çalışmalarına paralel olarak çok uzun sürmeyecek bir vakitte açıklanacak. Onlar da Diyanet benzeri bir kuruma herhalde kavuşacaklar.